

Рецензію
отримано 05.01.2024
Голова спеціалізованої
ради
ДФ 26.133.054
проф. Вітонів М.О.

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.054
у Київському університеті
імені Бориса Грінченка
доктору філологічних наук, професору,
завідувачу кафедри української мови
Факультету української філології,
культури і мистецтва
Михайлу ВІНТОНІВУ

Рецензія

Дикої Наталії Михайлівни, кандидата педагогічних наук, професора, завідувача кафедри мовно-літературної освіти Інституту післядипломної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка про дисертаційну роботу **Набок-Бабенко Юлії Сергіївни** на тему **«Методика тестового оцінювання компетентності з української мови учнів ліцеїв»**, подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

1. Актуальність дисертаційного дослідження.

В умовах сьогодення одним із провідних напрямів мовної освіти є надання пріоритету такій організації освітнього процесу, яка забезпечує органічну єдність змісту навчання української мови, сучасних форм, новітніх технологій і засобів оцінювання якості знань, уможливорює суттєву індивідуалізацію і диференціацію змісту навчання учнів ліцею, орієнтує на узагальнення, систематизацію й поглиблення знань української мови, формує вміння самостійно здобувати знання і використовувати їх у практичній діяльності. Отже, кандидатська дисертація присвячена одній із актуальних проблем сучасної лінгводидактики закладів загальної середньої освіти – методиці тестового оцінювання компетентності з української мови учнів ліцеїв. Зміст наукового дослідження засвідчує ґрунтовне вивчення авторкою проблеми та поступове виконання поставлених завдань. У зв'язку з посиленням ролі компетентнісного підходу до мовної та мовленнєвої підготовки учнів ліцею назріла необхідність

докорінних змін у підходах до освітньої політики України, створення сприятливих умов для оцінювання рівня здобутих знань з української мови з урахуванням цифровізації освіти.

Нині перед системою неперервної педагогічної освіти в Україні стоїть завдання забезпечити готовність фахівця впливати на освіченість та мовну здатність учнів, готових до самореалізації й саморозвитку, творчо розв'язувати проблеми професійного й особистісного характеру, застосовувати фундаментальні теоретичні знання у практичній діяльності. Із огляду на це, як правомірно зазначає Ю. С. Набок-Бабенко, актуалізується необхідність формування предметної компетентності суб'єктів освітнього процесу, розвитку наскрізних умінь та ключових компетентностей, що забезпечує потребу у якісному та ефективному оцінюванні учнів.

Авторка також підсилює актуальність обраної для дослідження теми визначеними суперечностями на різних рівнях їхнього узагальнення, вирішення яких має безпосередньо теоретичну і практичну педагогічну цінність, зокрема між об'єктивною потребою розроблення методики оцінювання компетентності з української мови учнів ліцеїв і відсутністю стандарту профільної освіти та необхідних нормативних документів, які регламентували б цей процес; потребою у створенні комплексу інноваційних завдань для оцінювання компетентності з української мови учнів ліцеїв та наявним навчально-методичним забезпеченням у ліцеях.

Тож, суспільне й професійне значення мовно-літературної освіти, швидкі трансформаційні зміни освітнього середовища, брак спеціальних науково-методичних досліджень з проблем тестового оцінювання компетентності з української мови учнів ліцеїв, недостатнє висвітлення цього питання в сучасній лінгводидактиці і зумовили актуальність дослідження.

2. Наукова новизна результатів дисертації.

Варто відзначити наукову новизну рецензованої дисертації, яка полягає у теоретичному обґрунтуванні тестового оцінювання компетентності з української

мови учнів ліцеїв, характеристиці базових понять дослідження та уточненні змістового наповнення поняття «тестове оцінювання компетентності з української мови учнів ліцеїв». Базові поняття дослідження проаналізовано з належною повнотою та з урахуванням їх функціонування у сучасному науковому обігу.

Отже, наукова новизна результатів дисертації незаперечна: вона зумовлена тим, що в ній Юлія Сергіївна вперше обґрунтувала теоретичні основи тестового оцінювання компетентності з української мови учнів ліцеїв; описала проблему тестового оцінювання здобувачів освіти як об'єкт теоретичного аналізу в педагогічній науці; проаналізувала типи, види, функції тестового оцінювання компетентності з української мови учнів ліцеїв; створила систему тестових завдань для оцінювання компетентності з української мови учнів ліцеїв; розробила методикау тестового оцінювання компетентності з української мови учнів ліцеїв.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації.

Теоретичне значення цієї дисертаційної роботи не викликає сумніву, оскільки авторка пропонує нові перспективні ідеї щодо змісту, форм та методів тестового оцінювання компетентності з української мови учнів ліцеїв. Знаково, що вона визначила та охарактеризувала критерії й показники рівнів сформованості компетентності з української мови учнів ліцеїв (*мотиваційно-ціннісний*, що визначає бажання і потреби до самовдосконалення; усвідомлення важливості розвивати компетентність; розуміння потреб та емоцій тих, хто довкола; *гносеологічний* – усвідомлення компетентності; знання різних засобів і володіння ними; розуміння принципів застосування компетентності в реальних життєвих ситуаціях; *діяльнісно-корекційний* – уміння виявляти компетентність, використовувати її в різних ситуаціях, здійснювати самоконтроль); виявила та описала рівні сформованості компетентності з української мови учнів ліцеїв (високий, достатній, середній, початковий).

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що розроблена дисертанткою методика тестового оцінювання компетентності з української мови може бути використана в практиці роботи закладів загальної середньої освіти; під час підготовки до міжнародних досліджень, що оцінюють компетентність, і загальнодержавних підсумкових тестів за певний етап здобуття освіти (ЗНО, НМТ). Теоретичні положення та висновки дисертації можуть бути використані для вдосконалення програм, підручників, посібників з української мови для профільної школи; у практичній діяльності вчителів-словесників; у підготовці факультативних курсів, практичних занять з методики навчання української мови.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження.

Детальне ознайомлення з рукописом дисертації Ю. С. Набок-Бабенко дає змогу відзначити наукову зрілість авторки та її глибоке розуміння сутності наукової проблеми, відповідальність за результати наукового пошуку, узагальнення та теоретично обґрунтовані висновки. Варто відзначити, що здобувачка на високому науковому рівні обґрунтувала вибір теми, визначила мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження. Зокрема, цілком слушно визначено мету дисертаційної роботи, яка полягає в обґрунтуванні та розробленні методики тестового оцінювання компетентності з української мови учнів ліцеїв.

Чіткості й логічній виразності рецензованої праці додає по-справжньому науковий підхід Юлії Сергіївни до формування понятійного апарату дослідження, що уточнює, коригує смисл багатьох наукових термінів, уникає досить типового нині некоректного їх уживання, взаємозаміни близьких за значенням дефініцій. Зважаючи на різнотлумачення основних педагогічних понять, авторка привертає увагу до значення кожного дотичного до проблеми дослідження терміна. Це значною мірою впливає на правильний відбір змісту навчання та відповідного методичного інструментарію, розроблення ефективної методики тестового оцінювання компетентності з української мови учнів ліцею.

Композиційний аспект дисертаційної роботи науково доцільний і концептуально виправданий. У дослідженні, яке складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (249 позицій) і додатків, чітко з'ясовано наукові засади і переконливо аргументовано прагматичний його компонент. Загальний обсяг роботи – 285 сторінок, із яких 170 – основного тексту.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Визначені в дисертації завдання здобувачка виконала на високому рівні. Вона чітко сформувала мету дослідження, для її досягнення вдало визначила завдання та обрала доцільні методи. Запропонована концепція дисертації має належне теоретико-практичне і методичне підґрунтя, корелюється з нормативною базою Міністерства освіти і науки України, враховує сучасні тенденції та здобутки педагогічної науки, інноваційних технологій, спрямованих у площину практичної реалізації в освітньому процесі ліцею. Представлений текст кваліфікаційної наукової праці демонструє, що Юлія Сергіївна опанувала методологію наукової діяльності, уміло застосовує її на практиці, а отже, оволоділа необхідними для рівня доктора філософії компетентностями.

6. Апробація результатів дисертації.

Основні результати дисертаційного дослідження відображені у численних наукових та науково-методичних працях – 15 одиниць. З них: 12 – одноосібні, 3 – у співавторстві. Зокрема 4 публікації розміщено в наукових виданнях, включених на дату опублікування до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б», а 11 публікацій додатково висвітлюють наукові результати дисертації. Основні положення і результати дослідження представлено у доповідях і повідомленнях на багатьох міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях.

7. Структура та зміст дисертації.

Зміст дисертаційної роботи Набок-Бабенко Юлії Сергіївни «Методика тестового оцінювання компетентності з української мови учнів ліцеїв» охоплює основні аспекти теми, відповідає меті та завданням дослідження.

Детальне ознайомлення з текстом дисертації Юлії Сергіївни дає змогу стверджувати, що підхід дисертантки відзначається фундаментальністю і ґрунтовністю.

Вважаємо, що здобувачка на основі різнобічного і глибокого аналізу проблеми розробила логічну структуру дисертаційної роботи, яка відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії. У дисертації вичерпно подано науково-педагогічний інструментарій - визначення об'єкта, предмета, завдань наукового пошуку, чітке розмежування завдань роботи та її мети. Розлого подано результати критичного аналізу наукової літератури, що дало змогу дисертантці з'ясувати основний стрижень проблематики, визначити теоретичні засади дослідження.

Результати експериментально-дослідного навчання підтвердили ефективність розробленої методики тестового оцінювання компетентності української мови учнів ліцеїв. Формувальний етап педагогічного експерименту дав змогу з'ясувати, що рівень сформованості компетентності з української мови учнів ліцеїв суттєво підвищився, тоді як в учнів контрольних груп майже не змінився.

Запропонована в дослідженні методика тестового оцінювання компетентності з української мови учнів ліцеїв, в якій обґрунтовано підходи до розроблення різноманітних тестових завдань з урахуванням світового досвіду задля забезпечення об'єктивності в оцінюванні компетентності учнів ліцеїв з української мови дає змогу максимально інтенсифікувати освітній процес, урахувати запити і потреби ліцеїстів, а відтак формувати у них самоосвітні вміння і навички, ціннісне ставлення до української мови як державної, мовленнєву культуру, раціональну мовленнєву поведінку, мовну стійкість. Ю.С. Набок-Бабенко докладно проаналізувала типи, види, функції тестового

оцінювання компетентності з української мови учнів ліцеїв, які ввійшли в освітню практику відповідно до вимог і завдань, окреслених в концепції НУШ.

Структура роботи відповідає логіці теоретико-експериментального дослідження, містить три розділи, висновки до розділів, загальні висновки та список використаних джерел, а також додатки, що містять перелік різноманітних тестових завдань, розроблених на текстовому матеріалі, пов'язаному з життєвою практикою учнів.

Імпонує підхід Юлії Сергіївни до універсалізації у використанні дидактичного ресурсу освітніх платформ, а також наукова ерудиція в обґрунтуванні методики тестового оцінювання компетентності з української мови ліцеїстів.

Заслуговує схвалення багатовекторність у розробленні тестових завдань з української мови для використання їх в освітньому процесі ліцеїв. Це свідчить про досконале володіння засобами електронного навчання й оцінювання компетентності з української мови учнів ліцеїв.

Показово, що в роботі ретельно розроблено і зреалізовано програму дослідного навчання, яка дає змогу зробити висновок про вірогідність одержання результатів, створено три комплексні тести компетентностей, які мають на меті оцінити рівень предметної компетентності з таких розділів науки про мову, як «Синтаксис», «Лексикологія», «Орфографія», «Морфологія»; розвивати ключові компетентності та наскрізні вміння.

Матеріал дисертації викладено логічно, в науковому стилі, що свідчить про вміння дисертантки аргументовано розкривати сутність проблеми дослідження, вести науковий пошук й узагальнювати отримані результати.

8. Дотримання академічної доброчесності.

Ознайомлення з текстом дисертаційної роботи дало змогу констатувати, що Набок-Бабенко Юлія Сергіївна дотрималась правил академічної доброчесності, в тексті не знайдено некоректного цитування, ознак плагіату. Дисертація є оригінальним завершеним науковим дослідженням, що відповідає

вимогам, які висуваються Міністерством освіти і науки України до оформлення дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

9. Дискусійні положення та зауваження.

Результати наукового дослідження дають змогу вважати, що визначені завдання реалізовано, мета досягнута, а сукупність отриманих наукових положень має важливе значення для теорії і методики навчання української мови. Загалом, позитивно оцінюючи дослідження Набок-Бабенко Юлії Сергіївни, висловимо окремі зауваження та побажання, можливо, дискусійного характеру:

1. Оскільки наукове осмислення проблеми тестового оцінювання компетентності з української мови учнів ліцеїв потребувало з'ясування понятійно-термінологічного апарату дослідження, схвально, що здобувачкою розкрито змістове наповнення провідних дефініцій, зокрема, імponує визначення на с. 60 тестового оцінювання компетентності з української мови як процесу вимірювання здобутих знань, умінь, навичок, цінностей та ставлень з урахуванням розвитку наскрізних умінь і ключових компетентностей. Однак, вважаємо, що варто було б подати в дослідженні авторське визначення «методики тестового оцінювання компетентності з української мови учнів ліцеїв», яке в науковому обігу зазнало значних трансформацій у різних галузях знань і продовжує набирати сьогодні нових технологічних тлумачень. Це було б доречним у контексті розв'язання другого завдання дослідження.

2. Уважаємо, що розділ 1 «Теоретичні аспекти тестового оцінювання компетентності з української мови учнів ліцеїв» дещо переобтяжений загальними визначеннями понять і дефініцій, розлогими цитатами; базові поняття занадто ієрархізовані, що ускладнює сприйняття тексту роботи. Окрім того, оцінювання компетентності з української мови, на нашу думку, передбачає критерії й показники рівнів сформованості компетентності і має відбивати ефективність та якість освітнього процесу, тож доцільно розмежовувати вікові особливості учнів ліцею, які передбачають різні вимоги до учнів різних вікових

категорій (с. 67-68 – 3-4 класи, с. 70 – 5-6 класи, с. 74 – ЗНО, а експериментальне навчання зосереджене на учнях 10-11 класів). Тому, на наше переконання, робота мала б перевагу, якби перший розділ був суголосним із третім у цьому аспекті.

3. На наш погляд, і сама організація експерименту, і його змістові складники, відповідні результати, могли б бути більш дієвими і продуктивними, якби дослідниця у доборі навчального матеріалу забезпечила б міжпредметні зв'язки української мови з літературами шляхом використання художніх текстів з метою інтеграції раніше здобутих знань у практичну діяльність.

4. Прикметно, що авторка наголошує, що компетентнісно орієнтоване навчання української мови буде результативним, за умови розроблення й запровадження концептуально нової методики оцінювання результатів компетентнісного навчання української мови (с. 35). Проте, варто було б подати приклади тестових завдань на компетентнісно-орієнтованій основі, які сприяли б формуванню здатності учня діяти в проблемних ситуаціях, коли потрібно додатково шукати засоби та нову інформацію й приймати неординарні рішення.

5. Задля доведення й підтвердження достовірності одержаних результатів дисертаційної роботи та ефективності авторських підходів до висвітлення теми «Методика тестового оцінювання компетентності з української мови учнів ліцеїв» вважаємо за доцільне урізноманітнити методи математичної статистики, що дало б змогу здійснити глибший аналіз результатів експериментального дослідження.

Висловлені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи Ю.С. Набок-Бабенко, а є можливостями, які можуть бути використані в перспективі під час написання наукових робіт на цю тематику.

10. Загальний висновок й оцінка дисертації.

Уважаємо рецензовану роботу Ю.С. Набок-Бабенко науково вартісним і самостійним дослідженням, що суттєво збагачує українську лінгводидактику й освітянську практику навчання мови та відповідає чинним вимогам до робіт такого типу.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій.

Цілісний аналіз дисертації Набок-Бабенко Юлії Сергіївни «Методика тестового оцінювання компетентності з української мови учнів ліцеїв» та опублікованих здобувачкою наукових праць дає підстави для висновку про те, що ця робота є оригінальним і завершеним дослідженням, яке містить наукову новизну, теоретичне і практичне значення, повністю відповідає обраній спеціальності.

Робота виконана на високому науково-методичному рівні, містить різноплановий і ретельно опрацьований здобувачкою матеріал, відзначається науковою новизною і практичним значенням, що дає підстави вважати, що дисертація Набок-Бабенко Юлії Сергіївни «Методика тестового оцінювання компетентності з української мови учнів ліцеїв» відповідає пп. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12 січня 2017 року № 40, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2017 р. за № 155/30023, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри мовно-літературної освіти
Інституту післядипломної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка

Наталія ДИКА

